

Het andere oosten van de EU

tekst Michiel Driebergen
beeld AFP

Midden- en Oost-Europa willen maar geen West-Europa worden. Sommigen hadden dat misschien wel gehoopt toen in 2004 veel van de voormalige communistische landen toetraden tot de Europese Unie. Maar veel van deze landen varen een volstrekt eigen koers. Zeker rond de vluchtelingencrisis kraakt dat hier en daar behoorlijk.

De nieuwe Poolse regering legt op 26 november de eed af. Het kabinet bestaat louter uit ministers van de partij Recht en Rechtvaardigheid (PiS). Deze ultraconservatieve partij won de verkiezingen met glans. De Poolse regering gaat vanaf nu de nationale identiteit beschermen.

In West-Europa zal men niet blij zijn met de nieuwe koers van EU-lidstaat Polen. De vorige keer dat de PiS regeerde, tien jaar geleden, bezigden de partijleiders harde taal tegen Brussel en voormalige vijand Duitsland.

De afgelopen weken botste het al. Tijdens de verkiezingscampagne brak de vluchtelingencrisis uit. Polen keerde zich tegen opvangquota zoals Brussel die voorstelde, maar uiteindelijk ging de regering schoorvoetend akkoord met de opname van 12.000 vluchtelingen. PiS-leider Jarosław Kaczyński (toen nog in de oppositie) reageerde op eigen wijze: hij waarschuwde dat vluchtelingen onbekende ziektes meebrengen. Hooguit christelijke vluchtelingen zijn welkom, vindt hij.

Het debat verdeelde Polen. „Ik vond de negatieve commentaren schokkend”, zegt Katarzyna Zielińska, sociologe aan de universiteit van Krakau, zelf geen PiS-stemmer. „Politici spelen in op de angst van mensen.”

„De beelden van de vluchtelingenstromen maken ons ook bang”, reageert Katarzyna Plaza, docente op het gymnasium in Krakau, die juist wel vol overtuiging PiS stemde. „Tussen de vluchtelingen kunnen extremisten van IS zitten. Waarom zouden we die verwelkomen?”

Polen vrezen voor hun identiteit, legt sociologe Katarzyna Zielińska uit. Die angst verklaart ze uit de geschiedenis. Vanaf de achttiende eeuw tot de Eerste Wereldoorlog was Polen verdeeld onder de Europese

Polen hebben altijd het gevoel bedreigd te worden

grootmachten. Na een korte periode van onafhankelijkheid tussen de twee wereldoorlogen werd het land bezet door de nazi's. Vervolgens heerste het communisme bewind. „Polen hebben altijd het gevoel bedreigd te worden. Nu zijn we eindelijk onafhankelijk, worden we weer bezet door de Europese Unie, zo is het idee”, zegt Zielińska.

„Polen overleeft dankzij ons vermogen om onze taal, culturele tradities en familiebanden vast te houden, ook op de moeilijkste momenten”, zegt PiS-stemmer Katar-

zyna Plaza. De komst van moskeeën is voor veel Polen taboe. „We zien de verhalen uit Frankrijk en Engeland, waar hoogopgeleide en goed geïntegreerde jongens in de moskee gif in hun hoofd krijgen. Vervolgens vertrekken ze naar Syrië om daar te gaan vechten.”

„De angst voor moslims is abstract, want tot nu toe zijn er nauwelijks moslims in Polen”, werpt sociologe Zielińska tegen. De houding tegenover nieuwkomers wordt veroorzaakt door gebrekkig onderwijs, vindt ze. „Niemand legt het verschil uit tussen vluchtelingen en migranten. Op school is geen aandacht voor diversiteit. We weten niets van „de ander” of van de islam.”

Ook in Duitsland gaan de mensen met duizenden de straat op”, reageert docente Katarzyna Plaza. „Daar hebben ze ongetwijfeld les over islam en minderheden. Voor mij is de belangrijkste vraag: zullen migranten zich hier ooit thuis voelen? Zullen zij tijdens Onafhankelijkheidsdag hetzelfde beleven als wij?”

Naast lessen Engels op het gymnasium geeft Katarzyna Plaza haar scholieren ook

Zielińska, beeld Michiel Driebergen

Katholieke Kerk een centrale rol. Polen bezoeken graag wekelijks de mis en alle scholen kennen godsdienstonderwijs, aangeboden door nonnen. De campagne van PiS werd gesteund door rooms-katholieke media.

Veranderingen op medisch-ethisch gebied liggen ook gevoelig in Polen. Het land heeft de meest strikte abortuswet van Europa, waaraan PiS niets zal veranderen. Onlangs nog stemde de grote meerderheid van het parlement tegen registratie van homopartnerschappen.

Ook hier zet Polen zich graag af tegen het „liberale” West-Europa. „Ik heb liever niet dat de EU een pistool tegen mijn hoofd zet en zegt: Je moet nu pro-homo zijn”, zegt Katarzyna Plaza. „Ik wil daar zelf over beslissen.”

Voor mensen als Zielińska („ik ben niet katholiek”) kan er een lastige tijd aanbreken. Als een van de weinige ouders houdt ze haar kinderen thuis van de godsdiensten. „Ik vrees dat dit vanaf nu minder wordt geaccepteerd. Het kan als verraad van de natie worden gezien.”

Zelf is Zielińska te spreken over een handtekeningactie, waarbij wordt gepleit voor „seculier onderwijs.” Ook een protestants tijdschrift steunt dat pleidooi.

Naar de werkelijke steun voor een onversneden PiS-beleid blijft het gissen. Zoals altijd in Polen lag de opkomst bij de verkiezingen op 25 oktober laag. Slechts de helft van het aantal kiezers kwam opdagen. Dat van hen bijna 40 procent op Recht en Rechtvaardigheid stemde, zegt dus niet dat Polen als geheel conservatiever is geworden, benadrukt sociologe Katarzyna Zielińska.

Integendeel, sinds PiS de vorige keer regeerde, in 2005, zijn de Polen opgeschoven naar „West-Europese waarden”, zo blijkt uit sociologisch onderzoek. Homo's en lesbiennes worden gaandeweg meer geaccepteerd,

Einde open grenzen. Deze zomer plaatste Hongarije een hek langs de zuidelijke grens. Migrant uit de richting van Kroatië konden omkeren of werden mondjesmaat toegelaten (foto). Het prikkeldraad langs de grens zette de relatie tussen Hongarije en Brussel alleen maar verder onder druk. Duidelijk is dat er zich binnen de Europese Unie een scheiding der geesten aftekent.

hoevel het nog altijd niet aanvaard is om er al te opzichtig mee te koop te lopen. „Sommige van mijn beste vrienden zijn homo, maar ik ben geen voorstander van homo's voor de klas”, verklaart Katarzyna Plaza.

Polen heeft sinds kort de eerste homoseksuele burgemeester en een transseksueel parlementslid.

„Zoets was in 2004 onmogelijk”, zegt Zielińska. De vorige regering regelde op de valreep van haar kabinetperiode ook ivf-behandeling – een maatregel die PiS wel eens zou kunnen gaan terugdraaien. „Sommige stellen moeten nu de behandeling stoppen,

omdat ze niet weten hoe het verder gaat”, zegt Zielińska.

Na de verkiezingsuitslag is duidelijk dat Polen niet „vanzelf” gelijkvormig wordt aan West-Europese landen. „Zonder het communisme was Polen een ander land geweest. Meer net als jullie, in West-Europa”, constateert docente Katarzyna Plaza. „Maar het is anders gegaan. Dat is jammer. De vluchtelingendiscussie komt nu echt op een verkeerd moment.”

Plaza, beeld Michiel Driebergen

omdat ze niet weten hoe het verder gaat”, zegt Zielińska.